

Çocuklarda Sosyal Ve Duygusal Gelişimi Ölçmek İçin Kullanılan Ölçeklerin İncelenmesi

Mehmet Akif KAY¹

¹ İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Çocuk Gelişimi Bölümü

mehmetakif.kay@inonu.edu.tr

Mehmet SAĞLAM²

² İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Çocuk Gelişimi Bölümü

mehmet.saglam@inonu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:

17.09.2020

Kabul Tarihi/Accepted:

20.12.2020

Yayın Tarihi/Published:

30.12.2020

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçeklerin incelenmesidir. Sosyal ve duygusal gelişim, gelişimin önemli bir ögesini oluşturmaktadır. Doğru ve etkili sosyal ve duygusal ölçümler gelişimin takibi açısından önemlidir. Bu çalışmada, yöktez veri sisteminde “sosyal ve duygusal” anahtar kelimesiyle ilişkili tezlerde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler araştırılmıştır. Yapılan çalışmada erken çocukluk, son çocukluk, ergenlik dönemi ve karma dönemlerde uygulanan toplam 29 ölçek; uygulanan lisansüstü alan, uygulandığı yaş aralığı, yapılaş yöntemi ve derecelendirme şekline göre incelenmiştir. Çalışma sonucunda ölçeklerin büyük bir kısmının erken çocukluk döneminde uygulandığı fakat bebeklik dönemine ait ölçeklerin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Ölçeklerin hazırlanma durumlarına ilişkin elde edilen bulgularda genel olarak ölçek uyarlama çalışmalarının ölçek geliştirme çalışmalarından daha fazla uygulandığı sonucuna varılmıştır. Elde edilen sonuçlar bağlamında, bebeklik döneminde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçeklerin yetersiz olduğu bununla ilgili çalışmaların artırılması gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca ölçek geliştirme çalışmalarının ölçek uyarlamaya göre az olduğu bu alandaki eksikliğin giderilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal, Duygusal, Gelişim, Ölçek Geliştirme, Ölçek Uyarlama

Investigation Of Scales Used To Measure Social And Emotional Development In Children

ABSTRACT

The aim of this study is; It is the examination of scales used to measure social and emotional development. Social and emotional development constitutes an important element of development. Correct and effective social and emotional measurements are important for tracking development. In this study, the scales used to measure social and emotional development in theses related to the keyword "social and emotional" in the yokktez data system were investigated. In the study, a total of 29 scales applied in early childhood, late childhood, adolescence and mixed periods; The graduate field applied was examined according to the age range in which it was applied, the method of application and the grading style. As a result of the study, it was seen that most of the scales were applied in early childhood, but the scales belonging to the infancy period were almost nonexistent. In the findings obtained regarding the preparation status of the scales, it was concluded that, in general, scale adaptation studies were applied more than scale development studies. In the context of the results obtained, it was understood that the scales used to measure social and emotional development in infancy were insufficient, and studies on this should be increased. In addition, it was concluded that scale development studies are less than scale adaptation and the deficiency in this area should be eliminated.

Keywords: Social, Emotional, Development, Scale Development, Scale Adaptation

1. Giriş

Bir bütün olduğu düşünülen gelişim, her bir bölümüne farklı farklı sorumluluklar yüklemektedir. Bireyin kendini gerçekleştirmesinin temelinde yatan en önemli öğelerden biri de sosyal ve duygusal gelişimdir. Sosyal ve duygusal açıdan sağlıklı geçirilmiş bir çocukluk dönemi ilerleyen yaşam süreci açısından önemlidir.

Sosyal gelişim çocuğun, hayata gözlerini açtığı ilk anda aile ortamıyla tanışmasıyla başlayan devamında iletişimde ve etkileşimde bulunduğu çevreden aldığı destek sonucunda toplumsal bir birey olması olarak ifade edilir (Aral ve Kadan, 2019). Bebeklik süreciyle başlayan sosyal yeterlilik, yaşamın ilerleyen süreçlerinde doğal çevresi olan akranlarının etkileşim ve katılımlarının artmasıyla önemini arttırmaktadır (Campbell vd.,2016). Şahin ve Özçelik'e (2016) göre kişinin doğum süreciyle başlayan büyümesiyle devam eden zaman diliminde sosyal ve psikolojik ihtiyaçları oluşmaktadır. Tüm bireyler başka insanlarla bir arada yaşamayı ve çevresiyle uyum içinde olma ihtiyacını hissetmektedir. Her birey, diğer insanlarla bir arada yaşamak ister ve çevresiyle uyum içinde olma ihtiyacındadır. Çocukların sosyalleşmesi onları sosyal yapının önemli bir ögesi yapmasıyla beraber kültürünü

öğrenmeyi sağlar. Kişi süreç içerisinde kendisi ve başkasının davranışlarını gözlemleyerek içinde bulunduğu konum, durum, zaman ve şartlarda nasıl hareket etmesi gerektiğini öğrenerek sosyalleşir (Önalın,2006). Gelişimin çok hızlı olduğu özellikle okulöncesi çağındaki çocuklarda kelime dağarcığının sınırlı olması, sembolik anlam taşıyan duyguların varlığını ve gelişimini öne çıkarmaktadır (Samur,2011).

Okul öncesi için en göze çarpan gelişimsel görevlerden biri, akran ortamını müzakere etmeyi ve arkadaş edinmeyi öğrenmektir (Thomann ve Carter, 2008). Gülay (2009) okul öncesi dönemde akran ilişkileri konulu çalışmasında, akran ilişkilerinin kalitesinin çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde büyük öneme sahip olduğunu akran ilişkilerinin zayıf olmasının psikolojik uyumsuzluk açısından belirleyici olduğunu vurgulamıştır-

Bir insanın sosyalleşmesi için; ihtiyaçlarını karşılamayı, toplumun değer normlarına göre davranışlarını düzenlemeyi, olumsuz davranışları minimize etmeyi, toplumda değer gören davranışları süreklilik haline getirmeyi, kültürel öğelere göre davranmayı, çevresiyle olumlu ilişkiler içinde olmayı ve kendine değer vermeyi öğrenmesi gerekmektedir (Baran, 2011). Yine aynı şekilde sosyalleşmeyi bir öğrenme süreci olarak tanımlayan Koştaş (1987) bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürel öğelerinin gelecek nesillere aktarılmasında sosyalleşmenin önemine değinmiştir.

Yüzyıllar boyunca birçok duygu tanımı sunulmuştur. Mevcut duygu teorileri kısmen ve biyolojik etkilere göreceli vurgu yapan, duyguların ifadesi veya iletişimsel bileşeni, öznel deneyim, parasempatik ve sempatik sistemlerin fizyolojik aktivasyonu, beyindeki nöro-kimyasal aktivite temelinde değişen tanımlar olarak sunulmuştur. Yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan duygular, uyarıcı ve düzenleyici işlevlere hizmet eden doğuştan yapılandırılmış, biyolojik olarak hazırlanmış yeteneklerdir (Thomann ve Carter, 2008). Sosyal gelişimin temelinde duygusal gelişim duygusal gelişimin temelinde ise biyolojik etmenlerle birlikte olgunlaşma ve öğrenme yatmaktadır (Kandır ve Alpan 2008a).

Sosyal ve duygusal gelişimi sağlıklı ilerleyen çocuk kendini rahat bir biçimde ifade edebilir, duygularını kontrol altında tutabilir, kendisi ve yakın çevresiyle olumlu ilişkiler içinde olabilir. Özellikle okul öncesi süreçteki çocuğun, sağlıklı bir kişilik oluşumunda ve çevresiyle uyum içinde yaşayabilmesinde sosyal ve duygusal gelişimin rolü çok büyüktür (Kandır ve Alpan, 2008b). Çocukların, topluma adapte olabilmesi için olumlu sosyal-duygusal beceriler edinmesi gerekmektedir. Sosyal ve duygusal davranışlar yönünden desteklenen çocuklar, çevresiyle olumlu ilişkiler kurmayı, bir arada çalışmayı, toplumsal kurallara uyum sağlamayı, kendi kişisel alanını oluşturmayı, başka insanlarla işbirliği yapabilmeyi, başkalarının duygularını anlamlandırabilmeyi ve arkadaş çevresi tarafından desteklenmeyi sağlayacaktır. Çocuğun hayatının ilk süreçlerinde temeli atılan sosyal ve duygusal gelişimin sonraki davranışların kaynağını oluşturduğu ifade edilmektedir (Durualp, 2014).

Aile ilişkileri çocukların sosyal ve duygusal davranışlarını ve anlayışlarını şekillendirir. Ebeveynler sıcak, hassas ve çocuk özerkliği ile denge kontrolü olduğunda, çocuklar başkalarına güvenmeyi ve olumsuz duygularını düzenlemeyi öğrenir. Hem uyumsuz hem de destekleyici aile etkileşimleri sosyal becerilerin ve sosyal bilişin gelişimine katkıda bulunur (Repetti vd, 2015). Aile içerisindeki ilişkilerin ve sorunların erken çocukluk döneminde çocukların sosyal gelişimi üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Özbey, 2010). Aileden sonra en iyi sosyal çevre imkânlarının tanımlandığı ortam okuldur. Okul ortamında çocukların hem akademik hem sosyal ve duygusal beklentilerinin sağlıklı bir biçimde edinmesi sağlanmaktadır. Bu sebeple çocukların sağlıklı akran desteği almalarında, güçlü aile bağlarının kurulmasında, okul başarısının artmasında sosyal becerilerin geliştirilmesinin rolü büyüktür. Okul öncesi dönem, çocukların sosyal bağlarının önemli öğeleri olan öğretmen ve arkadaşların ön planda olduğu, arkadaş sayısının artması ve yaşlılarıyla daha fazla ilişki içinde olması sebebiyle duyguların kontrol edildiği ve uygun bir biçimde ifade edildiği dönemdir (Durualp, 2014).

Çocuklarda sosyal ve duygusal gelişimin desteklenmesinin yanında, gelişimin her aşamasında bu sürecin değerlendirilebilmesi açısından geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi de önemlidir.

Mevcut bulunan herhangi bir niteliği gözlemleyerek ortaya çıkan, gözlem sonucunu sayısal ya da nitel olarak ifade eden, ölçmenin doğasında insanların, durumların veya eşyaların, ölçülmesi gereken farklılıklarının gözlenmesinin yanında, herhangi bir ölçme aracıyla kıyaslanması; ölçme işleminin sonunda da bunun rapor edilmesi yer almaktadır (Turgut ve Baykul, 2015). Ölçme yapmak isteyen araştırmacılar çalışma yapmak istedikleri durumlara ilişkin ölçme gerçekleştirmek istediklerinde ihtiyaçları olan en önemli öğe geçerliği ve güvenilirliği yapılmış bir ölçme aracıdır. Bu bağlamda, kendi kültürel öğelerine uygun mevcut bir ölçme aracı bulunmaması durumunda karşımıza iki alternatif çıkmaktadır. Yeni bir ölçeğin geliştirmesi veya farklı bir kültüre ve dile ait olan bir ölçeği uyarlaması bu mevcut seçeneklerdir (Güngör, 2016; Yurdabakan ve Çüm,2017).

Uyarlama çalışmaları ölçek geliştirmeye nazaran daha kolay gibi algılansa da, bir ölçeğin geliştirilmesindeki süreç ve işlemlerin tamamına yakını ölçek uyarlama çalışması zorunluluk ve gereklilik teşkil etmektedir(Deniz,2007; Yurdabakan ve Çüm,2017). Uyarlama kültürler arası ölçüm ve kıyas durumunda ihtiyaç duyulacak önemli bir öğedir(Deniz,2007).

Sosyal ve duygusal gelişimin önemi ve bu gelişimin değerlendirilmesinde ölçme araçlarının işlevi dikkate alınarak bu çalışmada sosyal ve duygusal gelişimi ölçmede kullanılan araçların incelenmesi, farklı yaş dönemlerine yönelik ölçeklerin değerlendirilmesi, konu ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacıların çalışmalarında kullanabilecekleri ölçme araçlarının genel yapısı hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

2. Yöntem

2.1.Araştırma Modeli

Çocuklarda sosyal ve duygusal gelişim alanında uygulanan ölçme araçlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi yöntemlerinden doküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelenmesi yöntemi durum, mevzu ve olaylarla bilgi içeren yazılı evrakların incelenmesi sonucu veri elde edilmesine dayanmaktadır (Yıldırım,1999; Karataş, 2015). Doküman incelenmesi, belirli bir süre zarfında bir araştırma problemi hakkında mevcut bulunan dokümanların geniş bir zaman dilimindeki incelemesini mümkün kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışmada çocukların sosyal ve duygusal gelişimini ölçmede kullanılan ölçme araçları doküman incelenmesi yöntemi ile ele alınmıştır.

2.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1987 yılından 2020 yılına kadar Türkiye’de sosyal ve duygusal alanda yapılmış ve Yüksek Öğretim Kurumu sisteminde mevcut bulunan lisansüstü tezlerde kullanılan ölçme araçları dahil edilmiştir. Araştırmanın örnekleminde ise ilgili tarihler arasında mevcut bulunan tezlerdeki ölçme araçlarının detaylı incelenmesi neticesinde seçilen ölçme araçları yer almaktadır. Bu bağlamda seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme örneklemin problem durumuyla alakalı olarak tespit edilen özelliklere sahip olay, nesne, kişi veya durumlardan meydana gelmesidir (Büyüköztürk vd., 2017).

2.3.Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında “Sosyal” anahtar kelimesiyle özetler kısmında yapılan araştırmada 61043 tez, “duygusal” anahtar kelimesiyle özetler kısmında yapılan araştırmada ise 8291 tez bulunmuştur. Nihayetinde “sosyal, duygusal” anahtar kelimesi kullanılarak özetler kısmında yapılan araştırmada YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde 1987 den 03.05.2020 tarihine kadar yapılan lisansüstü çalışmaların incelenmesi neticesinde 310 tez yazıldığı belirlenmiştir. Bu tezlerin detaylı yöntemsel incelenmesi sonucunda 43 adet ölçme aracının kullanıldığı saptanmıştır. Ölçme araçları üzerinde yapılan incelemeden sonra 14 adet ölçme aracının farklı sebeplerden dolayı çalışmanın kapsamıyla uyumlu olmadığı (konuyla doğrudan bağlantılı olmama, çocukları kapsamaması, yeterli veri paylaşımaması, vb.) gerekçesiyle araştırmadan çıkarılmıştır. Bu doğrultuda çalışmaya lisansüstü tezlerde kullanılan 29 ölçek dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen ölçme araçları YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde tekrardan özetler kısmında yer alan kısımda anahtar kelime olarak taranmıştır. Yapılan

tarama neticesinde bu ölçeklerin 466 yüksek lisans, 98 doktora ve 92 tıpta uzmanlık tezinde olmak üzere toplamda 656 lisansüstü çalışmada kullanıldığı belirlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde frekans yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Doküman incelemesi yoluyla yapılan veri analizinde, dönemlere ait verilen ilk tablolarda incelenen ölçeklerin hangi lisansüstü programda uygulandığı frekans yüzde durumları belirtilerek incelenmesi sağlanmıştır. İncelenen dönemlere ait ikinci tablolarda ise uygulandığı yaş aralığı, yapılış yöntemi ve derecelendirme yöntemine göre verilerin sınıflandırılması yapılarak analizi sağlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde çocuklarda sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler, belirli çocukluk dönemlerine (erken çocukluk, son çocukluk, ergenlik dönemi, karma dönem) göre kategorize edilerek sunulmuştur. İncelenen ölçeklerin lisansüstü tezlerde kullanılma yüzde ve frekansına göre ayrımı tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca ölçeklerin özelliklerine uygun sınıflandırma tablosu sunulmuştur

3.1. Erken çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler

Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin lisansüstü eğitimde kullanılmasına ait bilgiler aşağıda Tablo 1 de belirtilmiştir.

Tablo 1. Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin frekans, yüzde dağılımları

(0-6 yaş arası)	Ölçek İsmi	Yüksek Lisans		Doktora		Tıpta Uzmanlık		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	“Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme - 30 Ölçeği”	37	21.02	3	1.70			40	22.72
2	“Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU)”	21	11.93	4	2.27			25	14.20
3	“Çocuklar için kısa mizah ölçeği(ÇKMÖ)”	21	11.93	1	0.56	1	0,56	23	13.06
4	“Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği”	18	10.22	4	2.27			22	12.50
5	“Okul Öncesi Öz Düzenleme Ölçeği (OÖDÖ)”	14	7.95	5	2.84			19	10.79
6	“Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği”	9	5.11	3	1.70			12	6.81
7	“Ladd ve Proffitt Çocuk Davranış Ölçeği”	10	5.68	2	1.13			12	6.81
8	“Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)”	5	2.84	2	1.13			7	3.97
9	“Kısa 1-3 Yaş Sosyal ve Duygusal Değerlendirme Ölçeği”	2	1.13	1	0.56	2	1.13	5	2.84
10	“Okul öncesi Davranış Ölçeği”	3	1.70	1	0.56			4	2.27
11	“Vineland Sosyal- Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği”			2	1.13			2	1.13

12	“Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Ölçeği”	2	1.13	2	1.13
13	“Erken çocukluk yaşam becerileri ölçeği”	1	0.56	1	0.56
14	“Okulöncesi ve Anaokulunda Davranış Ölçeği”	1	0.56	1	0.56
15	“Sosyal- Duygusal Gelişim Değerlendirme Ölçeği”	1	0.56	1	0.56
Toplam		145	82.38	28	15.90
		3	1.70	176	100

Tablo 1 incelendiğinde Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin ağırlıklı olarak % 82,38 (F=145) uygulanma ile yüksek lisansta uygulandığı görülmektedir. Doktora tezlerinde % 15,90 (F=28), Tıpta uzmanlık tezlerinde ise % 1,70 (F=3) olduğu belirlenmiştir.

Uygulanan ölçek bağlamında değerlendirildiğinde % 22,72 (F= 40) ile en fazla uygulanan ölçeğin “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme - 30 Ölçeği”, devamında %14,20 (F= 25) ile “Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU)” sonrasında “Çocuklar için kısa mizah ölçeği (ÇKMÖ)” %13,06 (F= 23) geldiği görülmektedir.

Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleriyle ilgili bilgilendirmeye Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleri

Ölçeğin/	İsmi	Uygulandığı Yaş aralığı	Yapılış yöntemi	Derecelendirme Yöntemi
1	“Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme - 30 Ölçeği”	3- 6 yaş	Uyarlama	6 lı likert
2	“Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU)”	5-6 Yaş	Geliştirme	3 lü likert
3	“Çocuklar için kısa mizah ölçeği(ÇKMÖ)”	4-6 yaş	Uyarlama	6 lı likert
4	“Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği(OSBED)”	3- 6 yaş	Geliştirme	5 li likert
5	“Okul Öncesi Öz Düzenleme Ölçeği (OÖDÖ)”	4-6 yaş	Uyarlama	4 lü likert
6	“Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği”	5- 6 Yaş	Geliştirme	5 li likert
7	“Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”	4 yaş	Uyarlama	3 lü likert
8	“Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)”	3-6 yaş	Uyarlama	4 lü likert
9	“Kısa 1-3 Yaş Sosyal ve Duygusal Değerlendirme Ölçeği”	1-3 yaş	Uyarlama	3 lü likert
10	“Okul öncesi Davranış Ölçeği”	4-6 yaş	Uyarlama	3 lü likert
11	“Vineland Sosyal- Duygusal Erken Çocukluk Ölçeği”	5 yaş	Uyarlama	3 lü likert
12	“Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Ölçeği”	6 yaş	Geliştirme	4 lü likert
13	“Erken çocukluk yaşam becerileri ölçeği”	5 yaş	Geliştirme	5 li likert
14	“Okulöncesi ve Anaokulunda Davranış Ölçeği”	3-6 yaş	Uyarlama	4 lü likert

15	“Sosyal- Duygusal Gelişim Değerlendirme Ölçeği”	4-6 yaş	Uyarlama	4 lü likert
----	---	---------	----------	-------------

Tablo 2 incelendiğinde Erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde ölçek uygulanan yaş aralığının birbirine yakın olduğu bebeklik dönemine ait ise sadece bir ölçeğin olduğu saptanmıştır. Hazırlanan ölçeklere bakıldığında uyarlanan ölçeklerin geliştirilen ölçeklere nazaran daha fazla olduğu her üç ölçekten ikisinin uyarlandığı tespit edilmiştir. Derecelendirme bağlamında incelendiğinde ise tercih edilenlerin 3 lü veya 4 lü derecelendirmelerin olduğu akabinde 5 li ve sonrasında 6 lı derecelendirmenin tercih edildiği görülmüştür.

3.2. Son çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler

Son çocukluk (7-12 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin lisansüstü eğitimde kullanılmasına ait bilgiler aşağıda Tablo 3’de belirtilmiştir.

Tablo 3. Son çocukluk (7-12 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin lisansüstü frekans yüzde dağılımları

(7-12 yaş)	Ölçek İsmi	Yüksek Lisans		Doktora		Tıpta Uzmanlık		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	“Çocuklar için Yalnızlık Ölçeği”	3	23.07	3	23.07			6	46.15
2	“Arkadaş Niteliği Ölçeği”	2	15.38	3	23.07			5	38.46
3	“Sosyal- Duygusal Beceri Algısı Ölçeği”			2	15.38			2	15.38
	Toplam	5	38.46	8	61.53			13	100

Tablo 3 incelendiğinde son çocukluk (7-12 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin ağırlıklı olarak %61,53 (F=8) uygulanma ile Doktorada uygulandığı görülmektedir. Yüksek lisansta %38,46 (F =5) bir oran mevcutken Tıpta uzmanlık tezleriyle ilgili bir bulguya rastlanmamıştır.

Uygulanan ölçek bağlamında değerlendirildiğinde % 46,15 (F=6) ile en fazla uygulanan ölçeğin “Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeği” olduğu devamında sırasıyla “Arkadaş Niteliği Ölçeği” %38,46 (F = 5), son olarak “Sosyal- Duygusal Beceri Algısı Ölçeği” % 15,38 (F=2) geldiği görülmektedir.

Son çocukluk (7-12 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleriyle ilgili bilgilendirmeye Tablo 4 te, yer verilmiştir.

Tablo 4. Son çocukluk (7-12 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleri

Ölçeğin/ İsmi	Uygulandığı Yaş aralığı	Yapılış yöntemi	Derecelendirme Yöntemi
1 “Çocuklar için Yalnızlık Ölçeği”	7-12 yaş	Uyarlama	5 li likert
2 “Arkadaş Niteliği Ölçeği”	8-12 yaş	Uyarlama	5 li likert
3 “Sosyal- Duygusal Beceri Algısı Ölçeği”	9-10 yaş	Geliştirme	3 lü likert

Tablo 4 incelendiğinde son çocukluk (7-12 yaş) döneminde ölçek uygulanan yaş aralığının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Hazırlanan ölçeklere bakıldığında iki ölçeğin uyarlandığı bir ölçeğin ise geliştirildiği saptanmıştır. Derecelendirme bağlamında incelendiğinde iki adet 5 li likert ve bir adet 3 lü likert çalışmanın tercih edildiği anlaşılmaktadır.

3.3. Ergenlik döneminde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler

Ergenlik (13-18 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin lisansüstü eğitimde kullanılmasına ait bilgiler aşağıda Tablo 5’de belirtilmiştir.

Tablo 5. Ergenlik (13-18 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin frekans, yüzde dağılımları

(13-18 yaş)	Ölçek İsmi	Yüksek Lisans		Doktora		Tıpta Uzmanlık		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	Duygu Düzenleme Ölçeği(DDÖ)	118	59.90	17	8.63	4	2.03	139	70.56
2	Kendine Saygı Ölçeği (KSÖ)	17	8.63	6	3.04			23	11.68
3	Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği	18	9.14	5	2.53			23	11.68
4	Sosyal - Duygusal Öğrenme Ölçeği	5	2.53	1	0.51			6	3.04
5	Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği	6	3.04					6	3.04
	Toplam	164	83.24	29	14.72	4	2.03	197	100

Tablo 5 incelendiğinde Ergenlik (13-18 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin ağırlıklı olarak % 83,24 (F=164) uygulanma ile yüksek lisansta uygulandığı görülmektedir. Doktora tezlerinde 14,72 % (F=29), Tıpta uzmanlık tezlerinde ise %2,03 (F=4) şeklinde bir oran bulunmuştur

Uygulanan ölçek bağlamında değerlendirildiğinde %70,56 (F=139) ile en fazla uygulanan ölçeğin Duygu Düzenleme Ölçeği(DDÖ) olduğu devamında aynı oranla Kendine Saygı Ölçeği (KSÖ) ve Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği %11,68 (F= 23), geldiği belirlenmiştir.

Ergenlik (13-18 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleriyle ilgili bilgilendirmeye Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Ergenlik (13-18 yaş) döneminde kullanılan ölçeklerin genel özellikleri

Ölçeğin/ İsmi	Uygulandığı Yaş aralığı	Yapılış yöntemi	Derecelendirme Yöntemi
1 Duygu Düzenleme Ölçeği(DDÖ)	13- 17 yaş	Uyarlama	7 li likert
2 Kendine Saygı Ölçeği (KSÖ)	12-20 yaş	Geliştirme	5 li likert
3 Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği	6.7. 8.sınıflar	Geliştirme	4 lü likert
4 Sosyal - Duygusal Öğrenme Ölçeği	6.7. 8.sınıflar	Uyarlama	5 li likert
5 Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği	6.7. 8.sınıflar	Uyarlama	5 li likert

Tablo 6 incelendiğinde Ergenlik (13-18 yaş) döneminde ölçek uygulanan yaş aralığının çoğunluğunun orta okula gidenler kısmından oluşurken, geniş yaş aralığına sahip ölçme araçlarının olduğu da anlaşılmaktadır. Hazırlanan ölçeklere bakıldığında üç ölçeğin uyarlandığı iki ölçeğin ise geliştirildiği görülmüştür. Derecelendirme bağlamında değerlendirildiğinde ise genelde 5 li likert tarzı derecelendirmenin kullanıldığı bir adet 4 lü likert ve tüm çalışmada yer alan tek 7 li likert tipi ölçeğin ergenlik döneminde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.4. Karma dönemde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçekler

Karma dönemde kullanılan ölçeklerin lisansüstü eğitimde kullanılmasına ait bilgiler aşağıda Tablo 7’de belirtilmiştir.

Tablo 7. Karma dönemde kullanılan ölçeklerin lisansüstü frekans, yüzde dağılımları

Diğer	Ölçek İsmi	Yüksek Lisans		Doktora		Tıpta Uzmanlık		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	“Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği”	48	17.8	15	5.55	82	30.38	145	53.70
2	“Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ)”	64	23.70	13	4.81	1	0.037	78	28.9
3	“Bar-on duygusal zekâ ölçeği”	36	13.33	3	1.11	2	0.074	41	15.19
4	“KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği”	2	0.74	1	0.37			3	1.11
5	“Stirling Çocuklar İçin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği”	1	0.37	1	0.37			2	0.74
6	“Çocuklar İçin Özyeterlik Ölçeği”	1	0.37					1	0.37
Toplam		152	56.30	33	12.22	85	31.50	270	100

Tablo 7 incelendiğinde karma dönemde kullanılan ölçeklerin ağırlıklı olarak %56,30 (F=152) uygulanma ile yüksek lisansta uygulandığı görülmektedir. Tıpta uzmanlık tezlerinde % 31,50 (F=85), Doktora tezlerinde ise % 12,22 (F=33) oran saptanmıştır.

Uygulanan ölçek bağlamında değerlendirildiğinde % 53,70 (F= 145) ile en fazla uygulanan ölçeğin Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği Ölçeği olduğu devamında sırasıyla Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) %28,9 (F=78), Bar-on duygusal zekâ ölçeği % 15,19 (F= 41) geldiği belirlenmiştir.

Birden fazla dönemde kullanılan ölçeklerin genel özellikleriyle ilgili bilgilendirmeye Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Birden fazla dönemde kullanılan ölçeklerin genel özellikleri

Ölçeğin/ İsmi	Uygulandığı Yaş aralığı	Yapılış yöntemi	Derecelendirme Yöntemi
1 “Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği”	8-18 yaş	Uyarlama	5 li likert
2 “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ)”	4- 12 yaş	Geliştirme	5 li likert
3 “Bar-on duygusal zekâ ölçeği”	7-18 yaş	Uyarlama	4 lü likert
4 “KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği”	6-12.sınıflar	Geliştirme	4 lü likert
5 “Stirling Çocuklar İçin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği”	7-18 yaş	Uyarlama	5 li likert
6 “Çocuklar İçin Özyeterlik Ölçeği”	7-18 yaş	Uyarlama	5 li likert

Tablo 8 incelendiğinde birden fazla dönemde ölçek uygulanan yaş aralığının geniş bir yelpazede olduğu anlaşılmaktadır. Hazırlanan ölçeklere bakıldığında diğer tablolarda olduğu gibi burada da uyarlanan ölçeklerin sayısının geliştirilen ölçeklere nazaran daha fazla olduğu saptanmıştır. Derecelendirme bağlamında ise sadece 5 li ve 4 lü likert derecelendirmenin kullanıldığı 5 li likert testin 4 lü likert teste oranla daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir.

4. Tartışma

Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin sağlıklı olması onların sonraki yaşantılarını olumlu yönde etkilemektedir. Sosyal ve duygusal gelişimin önemine giderek daha fazla önem verilmekte, evrensel olarak kabul edilebilecek bir dizi davranışın normatif gelişimsel zamanlaması konusunda genel bir fikir birliği vardır. Ayrıca sosyal ve duygusal kilometre taşlarının incelenmesi, hem duygusal gecikmelerin ve eksikliklerin erken tespiti hem de önleme programlarının geliştirilmesi açısından ebeveynlik ve mesleki uygulamalar bağlamında büyük öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Thomann ve Carter, 2008).

Çocuklarda erken çocukluk döneminde sosyal ve duygusal değerlendirmeler yapmak, son çocukluk veya ergenlik dönemine nazaran biraz daha zordur. Bunun temel nedeni o erken çocukluk döneminde çocuklar ile iletişimin daha sınırlı olması, ölçme araçlarının etkililiği öne çıkmaktadır. Mack ve Godoy’a (2018) göre erken çocuklukta sosyal-duygusal işlevlerini incelemek için çeşitli değerlendirme yöntemleri vardır. Güçlü ve sınırlılıkları da dahil olmak üzere, her bir tekniği anlamak,

değerlendirmeye daha düşünceli ve doğru bir yaklaşım gerektirir. Küçük çocuğun değerlendirme alanlarındaki zorlukları ve yeterlilikleri hakkında kapsamlı bir anlayış geliştirmek için çoklu değerlendirme yöntemlerini birleştirmek en yararlı yöntemdir. Bu doğrultuda erken çocuklukta değerlendirme teknikleri erken dönemdeki çocukların sosyal-duygusal işlevlerini değerlendirirken klinisyenlerin ve araştırmacıların seçebilecekleri çok çeşitli değerlendirme yöntemleri vardır. Bu araçlar kimin bilgi sağladığına, değerlendirme yöntemine (ör. Anket, görüşme veya gözlem), zaman aralığına (örneğin, son iki hafta, geçen yıl, ömür boyu) ve toplanan bilgi türüne göre farklılık göstermektedir.. Bu çoklu değerlendirmeleri yaparken okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların yaşlarının küçük olması sebebiyle tercih edilecek ölçüm aracının geçerli ve güvenilir olmasının yanında kısa ve puanlaması zor olmayacak şekilde olması ayrıca önemlidir (Hart ve Lahey,1999). Bu perspektifte değerlendirildiğinde uygulanan ölçme araçlarının genelde kısa ve uygulanabilir olduğu bu yaş grubunda daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Derecelendirme ölçeklerinden ve anketlerden toplanan bilgiler genellikle psikopatoloji riski yüksek olan çocukları tanımlamak için yeterlidir, ancak klinik tanı koymak için yetersizdir. Çocuğun tanı için ölçütleri karşılayıp karşılamadığını belirlemek için davranışların başlangıcı, süresi ve yoğunluğu ve ortamlarda bozulma hakkında ek bilgi gerekir. Klinik değerlendirmede yaygın olan ebeveynler ile yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış tanısız görüşmeler yapmak, derecelendirme ölçekleri ve anketlere kıyasla çocuk sorunları ve yeterliliklerinin daha derinlemesine incelenmesini sağlamaktadır (Mack ve Godoy,2018). Buna ek olarak başka bir çalışmada Avcıoğlu'na (2007) göre sosyal becerilerin değerlendirilmesi süreç ve sonuç odaklı diğer yollardan farklılık göstermektedir. Süreç ve sonuç odaklı çalışmalarda performans sırasında ya da sonunda elde edilen gözlem sonuçlarının kaydedilip bir karara bağlanması söz konusudur. Bireyi kişisel veya sosyal yönden değerlendirmede ise bunun tam zıttı kişilerin var olan durumlarını veya gelişimlerini izlemek gerekmektedir. Belirli bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilen gözlemden elde edilen sonuçlar durum ile ilgili kanaat uyanması için yeterli görülmektedir. Buna karşın gözlemi gerçekleştiren kişinin gözlemi uzun bir süreye yayması, gözlemlerdeki sınırlılıklar, gözlem yapanın objektif bir gözlem yapamaması, duygu ve düşüncelerini gözleme yansıtması, gözlemleri nicel olgulara çeviren bu ölçekleri etkileyerek hata yapma olasılığı tanınmaktadır.

Değerlendirmenin sağlıklı olmasındaki bir diğer nokta, uyarlanan ölçeğin uyarlanan dile uygun bir şekilde çevrilmesidir. Akbaş ve Korkmaz (2007) Ölçek uyarlama çalışmalarını uzun, yüksek dikkat, yoğunlaşma, birçok araştırmacının bir araya gelerek yapması gereken uzun bir uğraş olduğunu belirtmiş, farklı bir dil kültür ve coğrafyadan farklı bir diğer dil ve kültüre uyarlanabiliyor olması ölçeğin öz yapısını kaybetmemesi üzerinde önemle durulması gereken bir husus olduğunu vurgulamışlardır. Çeviri ve geri çeviri, ile yapılmış çalışmanın psikometrik özelliklerinin kültürel, ırksal veya etnik gruplar arasında sabit kalacağı garanti edilemez. Sosyokültürel değerler ve normlar, bakıcıların çocukların davranış ve bakım uygulamalarından beklentilerini şekillendirir. Örneğin,

birçok kültürde küçük çocukların ebeveynleri ile birlikte uyuması veya yatak paylaşması yaygınken, çocukların diğer kültürlerde küçük yaşlardan başlayarak yalnız uyumaları beklenmektedir. Bu davranış, derecelendirme ölçeğinde veya yapılandırılmış bir görüşmede negatif veya sorunlu olarak kabul edilebilir, ancak ailenin bakış açısından tamamen normatif olabilir. Sosyokültürel faktörler ayrıca ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme niyetlerini ve sağladıkları fırsatları ve pekiştirmeyi şekillendirir (Mack ve Godoy,2018). Bu sebeple uyarlanacak ölçekte gerekli faktör analizlerinin başarılı bir şekilde yapılması için önemini ortaya koymaktadır. Çüm ve Koç'un (2013) ülkemizde yapılan ölçek geliştirme ve ölçek uyarlama çalışmalarının incelenmesi konusunda yaptıkları bir çalışmada ölçeklerin gerek dil açısından gerek kültürel açıdan yapısal eşdeğerliliğinden emin olunmasıyla ilgili, araştırma yaptıkları çalışmaların hiçbirinde bilgilendirme yapılmadığını ifade etmişlerdir. Bu sürecin uyarlama çalışması yapılmadan önce gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular bu sonucu desteklemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yüksek kaliteli sosyal-duygusal gelişim değerlendirme teknikleri erken ortaya çıkan psikopatolojinin yaygınlığının, sonuçlarının ve erken teşhis ve müdahalenin faydalarının belgelenmesine katkı sağlamaktadır. Bu alandaki ilerlemelerin devam etmesi, çocukların ruh sağlığı sistemlerini ve hizmetlerini geliştirme potansiyeline sahiptir. Farklı aileler için güvenilir ve geçerli önlemlerin geliştirilmesi, tarama önlemlerinin yaygın olarak uygulanması ve ergenler için artan sevk hizmetleri, erken sosyal-duygusal problemler için en fazla risk altındaki erken dönemdeki çocuklar için erken teşhis ve müdahaleye yardımcı olacaktır (Mack ve Godoy, 2018).

5. Sonuç ve Öneriler

Çocuklarda sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçeklerin incelenmesi ile ilgili yapılan bu çalışmada ölçeklerin uygulandığı farklı yaş aralıkları, ölçek tipi ve derecelendirme, ölçeklerin genel özellikleri ve ölçmek istedikleri olgular dikkate alınarak incelenmiştir.

Ölçeklerin yarısından fazlasının erken çocukluk döneminde uygulandığı görülmüştür. Erken çocukluğun yaşamın sonraki sürecine hazırlık olarak değerlendirildiği ve gelişim süreci içerisindeki önemi dikkate alındığında, bu dönemde çocukların sağlıklı bir sosyal-duygusal gelişim göstermesi dolayısıyla bunun takip ve değerlendirilmesi önemli bir durum olarak değerlendirilmektedir. Erken çocuklukta uygulanan ölçeklerin genelde 3-6 yaş arası okul öncesi dönemi kapsadığı saptanmıştır. Erken çocukluk dönemindeki çocukların ilk sosyal çevrelerinden biri olan okul öncesi eğitim kurumlarının çalışma yapılmak için kullanıldığı yoğun alanlar olduğu anlaşılmaktadır. Bebeklik dönemiyle ilgili sadece bir ölçeğe araştırma kapsamında ulaşılmış olması bu noktadaki çalışmaların yetersizliği ve bebeklerde bu tarz değerlendirmeleri yapmanın zorluğu ile ilişkilendirilebileceği gibi aynı zamanda çalışma açısından da özel bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu sonuçtan yola çıkarak

uzmanların bebeklerin sosyal ve duygusal gelişimini anlamaya yönelik çalışmalara öncelik vermesinde yarar vardır.

İncelenen ölçeklerde doğrudan son çocukluğu ölçen ölçeklerin sayısal olarak az olduğu bunun sebebinin ise erken çocukluk ve ergenlik arasında bir köprü konumunda olması ve gelişim sürecinde bu dönemin erken çocukluk ve ergenlik dönemine kıyasla daha durağan bir dönem olması ile ilişkilendirilmiştir. Daha çok ilköğretim birinci kademeyi kapsayan son çocukluk döneminde, çocuklarda yalnızlık, sosyalleşme atılımları, arkadaş edinme süreçlerinin ölçüldüğü görülmektedir. Ergenlik döneminde incelenen ölçeklerde sosyal ve duygusal gelişimin iki ayağından biri olan duygusal gelişimin değerlendirmede daha yoğun olduğu, bunun yanında kendine saygı ve topluma uyum gibi kavramların daha fazla değerlendirmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Yapılacak yeni çalışmalarda ergenlik dönemindeki sosyal ve duygusal gelişimi etkileyen farklı unsurların da ele alınmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tam olarak bir dönemi temsil etmeyen birden çok dönemleri temsil eden ölçeklerin bulunduğu karma dönemdeki çalışmaların bütününe bakıldığında genel olarak yaşam kalitesini arttırıcı sosyal beceri yeteneklerini ve duyguları anlamlandırma ve empatik olguları değerlendiren bir sürecin varlığını gözlemlemek mümkündür. Karma bir dönem olması ve değerlendirilmek istenen olguların tüm çocukluk dönemini kuşattığı ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Ölçeklerin hazırlanma durumlarına göre incelendiğinde ise genel olarak ölçek uyarlama çalışmalarının ölçek geliştirme çalışmalarına göre daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu durum farklı dil ve kültürlerden çevrilen ve özellikle sosyal ve duygusal gelişim gibi öz değerlerin yoğun bir alanda kullanılması gerekli olan alanlarda geliştirme faaliyetlerinin uyarlamaya nazaran arttırılması gerektiği yönünde değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak incelenen lisansüstü tezlerde sosyal ve duygusal gelişimi ölçmek için kullanılan ölçeklerin ve sosyal ve duygusal gelişimle ilgili çalışmaların son yıllarda arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum gelişim sürecinin önemli ayaklarından biri olan sosyal ve duygusal gelişimin öneminin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

6. Kaynaklar

- Akbaş, G. & Korkmaz, L. (2007). Ölçek uyarlaması (adaptasyon). *Türk Psikoloji Bülteni*, 13(40), 15-16.
- Aral, N. & Kadan, G. (2019). Sosyal gelişim. Neriman Aral, Z. Fulya Temel (Ed.), *Çocuk gelişimi*. (s. 236-262). Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması (4-6 yaş). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 93-103.

- Baran G. (2011). Çocuk gelişimi. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınları.
- Campbell, S. B., Denham, S. A., Howarth, G. Z., Jones, S. M., Whittaker, J. V., Williford, A. P., ... & Darling-Churchill, K. (2016). Commentary on the review of measures of early childhood social and emotional development: Conceptualization, critique, and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 19-41.
- Durualp, E. (2014). Ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin cinsiyet ve sınıfa göre incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26: 13-25.
- Deniz, K. Z. (2007). The adaptation of psychological scales. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40(1), 1-16.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93
- Güngör, D. (2016). Psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk psikoloji yazıları*, 19(38), 104-112.
- Hart, E. L., & Lahey, B. B. (1999). General child behavior rating scales. In D. Shaffer, C. P. Lucas, & J. E. Richters (Eds.), *Diagnostic assessment in child and adolescent psychopathology* (pp. 65–87). New York: Guilford
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008a). Sosyal Duygusal Değerlendirme Aracının (Itsea) Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerde Uygulanması. *Journal Of Turkish Educational Sciences*, 6(1), 41-61.
- Kandır, A. & Alpan, U. Y. (2008b). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80
- Koştaş, M. (1987). “Sosyalleşme (Socialisation)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 329-334.
- Mack R. A. & Godoy L. (2018) Emotional Development Assessment . Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology. *Social-Emotional Development Assessment. Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development: Second Edition (pp.1-8)*: Elsevier In.. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.21210-8>.
- Önalın, F. A. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.

- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 9-18.
- Repetti, R. L., Sears, M. S., & Bai, S. (2015). Social and Emotional Development in the Context of the Family. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition* (pp. 156-161). Elsevier Inc.. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.23046-8>
- Samur, A. Ö. (2011). Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Thomann, C. R., & Carter, A. S. (2008). Social and Emotional Development Theories. *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development*, 199–207. doi:10.1016/b978-012370877-9.00149-3
- Turgut, M. F. & Baykul, Y. (2015). Eğitimde ölçme ve değerlendirme (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112): 7- 17.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdabakan, İ. & Çüm, S. (2017). Scale development in behavioral sciences (based on exploratory factor analysis). *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(2), 108-126.